

הגט מן התורה, אלא תקנת חכמים היא, מפני תיקון העולם, שאם ימותו לאחר שראו את העדות, לא תהיה לאשה שום עדות על גירושיה. לפיכך נהגו העדים לחתום, שאף אם הם ימותו, תהיה לאשה ראייה, שתראה את חתימתם לעדים אחרים, והם יקיימו את חתימת העדים שבשטר.

ומכך שרבי אלעזר חולק, רואים שהוא סובר שגט ללא חתימת עדים, כשר אפילו לכתחילה. (36) ואם כן, לא יתכן שרבי אלעזר הוא התנא של משנתנו, המצריך גם חתימה לשמה!

אלא, שמא נאמר כי משנתנו, לדעת רבי מאיר היא. וכי לא בעי רבי מאיר — ומה שאינו מצריך — כתיבה לשמה, היינו דוקא מדאורייתא. אבל מדרבנן בעי — הוא כן מצריך!

אי אפשר לומר כן:

והא — הרי — אמר רב נחמן: אומר היה רבי מאיר: כתיבת הגט אינה צריכה כלל להיעשות "לשמה", ולכן, אפילו אם מצאו הבעל [את הגט] באשפה, ובמקרה נכתבו בו שמות זהים לשמו ולשם אשתו, ובודאי לא נכתב הגט הזה לשמה, וחתמו, החתים א-ד הבעל עדים עליו לשם גירושי האשה שלו, ונתנו לה, הרי זה כשר. (37)

ומכאן אתה למד, שאפילו מדרבנן אין צורך לכתוב את הגט לשמה, לדעת רבי מאיר. כי אם מדרבנן היה צריך לכתוב לשמה, לא היה מכשיר רבי מאיר במקרה זה להחתימו וליתנו לה.

וכי תימא — אם בכל זאת תטען — אנו, מדאורייתא קא מתנינן לה, שרב נחמן אמר דין זה רק מצד דין התורה.

אי הכי — אם אכן זאת היתה כוונתו —

צריך עדי חתימה. אלא לומר שתקן ולימד דעת את העם שלא יסמכו על עדי מסירה בלבד, אלא שיחתימו בו עדים. כדי שאם יצאו עליו עוררים, שלא יצטרכו עדי המסירה להיות מצויין שם בכל עת ויוכלו לקיימן [על פי עדי החתימה]. עד כאן. וראה בתוספות דיבור המתחיל: רבי אלעזר. ובציון (58) שם.

37. הגמרא לקמן (דף כט עמוד א ובעוד מקומות במסכת) אומרת שמילי לא מימסרן לשליח. ומבואר שם, שאדם שהתמנה להיות שליח לכתוב גט, אינו יכול למנות שליח אחר מטעם זה. ומפרש רש"י: שמכיון שהבעל לא מסר אלא דברים. אין בדברים כח להיות חוזרים ונמסרים לאחר. ורק גט שיש בו ממשות חוזר ונמסר לשליח אחר.

גט, וכלשון המשנה במסכת בבא קמא (דף צה) "גט חוב שאין בו אחריות" — אשר הכוונה היא לשטר חוב. [וראה גם את לשון התוספות הראשון במסכת גיטין דף ב עמוד א]. אלא הכוונה, שהוציאה שטר הלואה. ויכולה לגבות עמו מנכסים משועבדים. וראה חידושי הרשב"א שצידד כפירוש זה. וכן בתוספות הרא"ש בשם ר"י מ"מין".

36. הקשה בחידושי הריטב"א, היאך מכשיר רבי אלעזר גט ללא עדי חתימה אפילו לכתחילה. והרי המשנה לקמן (דף לד עמוד ב), אומרת שרבן גמליאל התקין שיהיו העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם. משמע, שלכתחילה צריך להחתימם עדים על השטר. ותירץ וזה לשונו: "לאו למימרא דלכתחילה

יותר טוב מאשר חתמו "שלא לשמה".

אבל היבא דאיבא עדים — אם כבר חתמו עדים — בעי — צריך שיחתמו לשמה! ואם לאו, הרי נחשב גט זה מזוייף מתוכו.

דאמר רבי אבא: אף על פי שאינו מצריך עדים לכתחילה בגט כלל, מודה רבי אלעזר בגט מזוייף מתוכו⁽³⁸⁾ — כגון שחתם עליו עד קרוב או פסול לעדות, או שנכתב שלא לשמה — שהוא פסול.

ואילו רב אשי מעמיד את משנתנו כרבי יהודה:

"אומר היה רבי מאיר: דבר תורה, מיבעי ליה — בלשון זו היה לרב נחמן לשנות, ולפרש שרבי מאיר מתכוין רק לדין התורה, ולא שכך היא ההלכה גם מדרבנן, משום שרב נחמן הוא אמורא, ועליו לפרש היטב את דברי רבי מאיר שהיה תנא, כדי שלא תצא טעות מתוך דבריו.

אלא לעולם, משנתנו רבי אלעזר היא, וכי לא בעי — ומה שלא הצריך — רבי אלעזר התימה של עדים [ונממילא אין בחתימתם דין "לשמה"], היינו היבא דליבא עדים כלל — אם לא חתמו על גט זה עדים כלל, הרי זה

38. יסוד הפסול של "מזוייף מתוכו", לפי דברי התוספות [דיבור המתחיל: מודה], הוא משום שחוששים שמא יבואו לסמוך על העדים הפסולים שחתמו, להשיא את האשה שנתגרשה בגט זה. או שיבואו להוציא ממון על פיהם, מאחר וראו שהם חותמים על שטרות. וזה לשון רש"י (בדף י עמוד ב סוף העמוד): "אבל אם יש בו עדים פסולים פסול מדרבנן, דילמא קאתי למימסריה באפייהו — שמא יבואו למסור את הגט בפניהם, [כשאינן עדי חתימה], ולסמוך עלייהו. עד כאן לשונו. וראה גם לשונו בדף ט סוף עמוד ב שחוששים שיסמכו על חתימתם שבשטר ללא עדי מסירה.

ובחידושי הרשב"א כתב לבאר. שמכיון שלדעת רבי אלעזר הכתיבה צריכה להיות "לשמה", ופעמים שאין עדי מסירה והגט מתקיים רק על ידי העדים החתומים בו. לכן, גם לחתימתם של עדים אלו יש דין "כתיבה" — אשר צריכה להיות "לשמה". ואם לא יחתמו "לשמה" נחשב כאילו לא כתבוהו "לשמה", אשר בזה בודאי פסול לדעת רבי אלעזר.

והנה, לעניין גט מבואר לקמן (בדף טו) שצריך הבעל לצוות לסופר שיכתוב ולומר לעדים חתומו. ואם יאמר למישהו אחר שיאמר לסופר או לעדים, אין זה מועיל מהטעם ש"מילי לא מימסרין לשליח". וכן מבואר לקמן (דף עב) שצריך השליח המצוה לסופר ולעדים, לשמוע את קולו של הבעל המצוה, מכח דין זה.

ומעתה, לדעת רבי מאיר שעדי חתימה כרתי, שמבואר כאן בדברי רב נחמן, שאפילו מצא את הגט באשפה, כשר. זהו משום שבכתיבת הגט אין דין "לשמה". ומשום כך לא צריכים את מעשה הבעל בדוקא.

ולפי זה, כתב בחידושי רבנו חיים הלוי (פרק ג מהלכות אישות הלכה יח), שגם שטר מתנה — ששייך בו הדין מילי לא מימסרי לשליח [כמבואר בסוגיא בדף כט] — אם מצאו באשפה כשר. והדין "מילי לא מימסרין" שלו, אינו נוגע אלא לחתימה ולא לכתיבה. כי רק החתימה היא עיקר השטר ודוקא לגביה צריך דעת בעלים. ויסד בזה רבנו הגר"ח, שלא רק בגט, אלא בכל מקום שצריך את "מעשה הבעלים" ואת "דעת הבעלים", קיים הדין הג"ל. עיינן שם.

רב אשי אמר: אין לדחוק ולהעמיד את משנתנו לא כרבי מאיר ולא כרבי אלעזר.

אלא הא מני — משנתנו בשיטת רבי יהודה היא. שדעתו מובאת במשנה בפרק שני.⁽³⁹⁾

וראה במהר"ם שיף (על תוספות דיבור המתחיל: מודה), שכותב על ביאור הרשב"א שאינו ברור בעיניו. שהרי מכיון שעדי החתימה אינם נצרכים לגוף השטר, לדעת רבי אלעזר. ואינם חותמים אלא לראיה בעלמא, הרי הם כאילו באו שניים מן השוק והעידו. ואילו היו כאן עדי מסירה, לא היה בהם צורך כלל. אם כן, אינם מועילין ואינם מזיקים בעיקר הגט, ואינם כלולים בפסוק "וכתב". כי מה שנכלל בכלל הפסוק, מעכב את עצם הגט. ובלעדיו, אף אם היה מעשה גירושין, לא תחול כריתות כלל. אבל עדי החתימה, אינם בכלל זה וכמו שנתבאר.

אכן. בספר ברכת שמואל עמד על קושיית המהר"ם שיף, וטרח להסביר את עומק כוונת הרשב"א. שבאמת, אף על גב שהחתימה לא באה אלא לראיה ואינה דין מדיני הגט המעכבים, לדעת רבי אלעזר. מכל מקום, הרי על ידה יודעים שגט זה כשר הוא. אם כן יש לה "דין תורף", ככל שאר כתיבת עיקר הגט, אשר על ידו ניכשר הגט. כי "דין תורף" הוא לאו דוקא בדברים שבלעדם לא ניתן לגרש. אלא כל דבר שלמדין ממנו על כשרות הגט נחשב תורף. ומשום כך גם החתימה בכלל זה.

ומאחר וכן, צריך שגם החתימה תהיה "לשמה" כדין כתיבת התורף. וכמו שאם יכתוב את התורף או חלק ממנו שלא לשמה, יהיה בזה פסול "בעצם הגט", הוא הדין גם חתימת העדים, אם תיעשה שלא לשמה, הרי זה פסול "בעצם הגט" ונחשב כמזויף. וזהו ביאור דברי רבי אבא: מודה רבי אלעזר במזויף מתוכו שהוא פסול, לפי הרשב"א.

וראה שם שהוסיף, שמדברי הרשב"א מתבאר

שפסול זה, של עדי חתימה שחתמו שלא לשמה, פסול דאורייתא הוא. ואינו תואם לדעת התוספות ורש"י הנ"ל שאינו פסול אלא מדרבנן. כי לדעתם, אין החתימות כלולות בתורף, אלא רק כתוספת פסולה בגט, המגרעת בכשרותו, אך אינה יוצרת פסול בעצם הגט.

וראה עוד בשיעורי רבי שמואל, (עמוד סב) שמדברי הרשב"א יש להוכיח שאפילו במקום שכותבים חלק מהתורף שלא לשמה, הרי זה פוסל את כל הגט. שאם לא כן, מה מפריע לנו שהחתימה [אשר לדעת הרשב"א היא חלק מהתורף] נעשתה שלא לשמה. הרי ממילא אין צריכים אותה בהכרח. אלא בודאי שזהו מהטעם הנ"ל, שאפילו חלק אחד מהתורף שנעשה שלא לשמה, פוסל את כולו.

ומכל מקום, על מה שכתבנו שלדעת הרשב"א פסול זה מדאורייתא הוא, העיר שם הגאון רבי שמואל, שסותר הוא לסוף דבריו שכתב: שפסולו הוא משום גזירה דלמא אתי למסמך עליהו וכלשון התוספות, שמשמעותו היא שפסול רק מדרבנן. וצריך עיון.

וראה ברמב"ם (פרק ג מהלכות גירושין הלכה ח), שהביא את שתי השיטות וכתב: יש מי שאומר שאם חתמו העדים שלא לשמה, הואיל והוא כמזויף מתוכו, הרי הגט בטל. וכן אם היה אחד מעדיו פסול ... אף על פי שנמסר בעדים, הרי זה גט בטל". זו שיטת הרשב"א. ומסיים הרמב"ם: "ולא יראה לי דבר זה, אלא כמזויף — לא מזויף ודאי. והואיל ונמסר בעדים כשרים, הרי זה פסול מדבריהם [מדרבנן]". אך בביאור הגר"א (סימן קלא סעיף קטן ח), חולק על הרמב"ם. עיי' שם.

39. ראה בחידושי רבינו קרשקש, (בסוף חדושי

דתנן [בהמשך לדברי תנא קמא שאין כותבין במחובר לקרקע], רבי יהודה פוסל את הגט עד שתהא גם כתיבתו וגם חתימתו בתלוש. ולדעתו, אפילו אם כתב רק את הטופס במחובר, הגט פסול. ומשום כך גם במשנתנו מצריך רבי יהודה, לפי רב אשי, שגם הכתיבה וגם החתימה תהא לשמה.

ומקשה הגמרא: אם כן, שכה פשוט הוא להעמיד כרבי יהודה, מעיקרא — כבר מהתחלה — מאי טעמא לא מוקמינן — מדוע לא העמדנו — כרבי יהודה?

ומתרצת הגמרא: מהדרינן ארבי מאיר — מחזירים אנו להעמיד את משנתנו כדעתו, משום שפתם מתניתין — כל משנה הנשנית בסתם [ללא הזכרת שם התנא] — דעת רבי מאיר היא.

וכמו כן מהדרינן ארבי אלעזר מחזירים

להעמידה כמוהו, (40) משום שהלכתא כוותיה — שהלכה כמותו בגיטין. והיה נוח להעמיד שגם משנתנו הולכת כפי ההלכה.

כעת מבארת הגמרא את דברי רבן גמליאל ודברי רבי אליעזר במשנה:

תנן — שנינו במשנתנו — רבן גמליאל אומר: אף המביא גט מן הרקם ומן החגר צריך שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם. רבי אליעזר אומר: אפילו המביא מכפר לודים ללוד.

ואמר אביי לפרש דבריהם, שרבן גמליאל דיבר בעיירות הסמוכות לארץ ישראל [היינו רקם וחגר]. ואילו רבי אליעזר דיבר בעיירות המובלעות בתוך תחומה של ארץ ישראל, (41) אף על פי שאינן מארץ ישראל עצמה, ובעיירות אלו עסקינן. ולפי זה, תנא קמא הצריך לומר רק מהמקומות המרוחקים,

40. ראה בהערה הקודמת מה שכתבנו בשם הריטב"א. ובספר פני יהושע כיוון לדבריו. והוסיף, שאף שרבי יהודה מודה לרבי אלעזר במזוייף מתוכו, מכל מקום רב אשי העדיף להעמיד כרבי יהודה, מאחר ולא נמצא מפורש בשום מקום שחסרון ה"לשמה" של עדי החתימה מחשיב את השטר למזוייף מתוכו. ועוד, כי באמת לא מצינו במפורש שרבי יהודה מודה לרבי אלעזר. וראה ים של שלמה סימן י.

41. וכתב רש"י: ומובלעות נקראות העיירות הנמצאות במזרח של ארץ ישראל. שמנאן הכתוב לשמש כגבול, כמו שכתוב (במדבר פרק לד), "והתאיתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן", ומונה שם התורה עיירות רבות, אשר מהם לצד מזרח זהו חוץ לארץ. ויש מעיירות אלו כמה הבולטות מחברותיהן ארבע או חמש פרסאות

הריטב"א), שמקשה מדוע בחר רב אשי להעמיד את המשנה כרבי יהודה, בו בזמן שניתן להעמיד כרבי אלעזר, שהלכה כמותו בגיטין?

ומתרץ, שמכיון שהאוקימתא כרבי יהודה נוחה יותר, וניתן להתאימה ללא דוחק ללשון המשנה. העדיפה רב אשי על האוקימתא כרבי אלעזר שאינה נוחה כל כך.

ועוד כתב שם, בשם בן אחיו רבי יצחק הלוי, שבאמת שתי האוקימתות הן מדברי רב אשי. אלא שבא להשמיענו שאף על פי שאפשר להעמיד את המשנה כרבי יהודה בנוחות, וללא כל דוחק, בכל זאת עדיף להעמידה כרבי אלעזר, משום שהלכה כמותו. ומזה יתבאר שטעם ההעמדה כרבי אלעזר אינו בגלל שאין אפשרות אחרת, שהרי אפשר להעמיד כרבי יהודה. אלא מהטעם הנזכר.

אך לא מהעיירות הסמוכות והמובלעות. ורבן גמליאל הוסיף את הסמוכות, ורק במובלעות מודה הוא לתנא קמא, שאין צריך לומר. ורבי אליעזר הוסיף אף את המובלעות. שאף המביא גט מהם, צריך לומר.

ואמר רבה בר בר חנה: לדידי חזי לי ההוא אתרא — אני ראיתי את המקום ההוא שבין כפר לודים ללוד — והוי — ומרחקו הוא — כמו המרחק מבי כובי לפומבדיתא.

ועתה הגמרא באה לבאר את מחלוקת התנאים במשנה:

מאי לאו, בהא קמיפלגי — האם לא נאמר שהם חולקים במחלוקתם של רבה ורבא בטעם האמירה של השליח.

דמר סבר — תנא קמא של משנתנו סבר כרבה, שטעם האמירה הוא לפי שאין בקיאיין לשמחה. והני גמירי — דיירי העיירות הסמוכות, בקיאיין הם בהלכה זו. ולפיכך, אינו מצריך את השליח לומר.

ומר סבר — רבן גמליאל סובר כמו רבא,

שטעם האמירה הוא לפי שאין שיירות מצויות ולכן אין עדים מצויין לקיימו. והני נמי לא שכיחי — אף ממקומות אלו אין מצויות שיירות. ולפיכך, גם מאלו מצריך רבן גמליאל לומר.

ודוחה הגמרא: **רבה מתריץ לטעמיה, ורבא מתריץ לטעמיה**. כל אחד מהאמוראים מבאר את המחלוקת במשנה לפי טעמו הוא.

רבה מתריץ לטעמיה, שבאמת כולי עלמא — גם תנא קמא וגם רבן גמליאל ורבי אליעזר סוברים שהטעם הוא לפי שאין בקיאיין לשמחה.

והבא, בהא קמיפלגי — וכאן בכך הם חולקים: **תנא קמא סבר, הני, כיון דסמוכות, מיגמר גמירי** — לדעת תנא קמא אנשי העיירות הסמוכות ודאי בקיאיין הם בדין "לשמה".

ואתא רבן גמליאל למימר — ובא רבן גמליאל להוסיף — **מובלעות גמירי** — בני המובלעות, אכן בקיאיין הם בהלכה. **סמוכות לא גמירי** — אך בני הסמוכות, אינם בקיאים.

מובלעות — שארץ ישראל מקפת אותן. וקשה דמה מועילה הבלעה זו, אדרבא רקם וחגר דמקרי — הקרובים, אף שאינם מובלעים — עדיפי טפי.

ונראה לפרש מובלעות בתחום — רצונו של התנא לומר בתוך תחום שבת שלה. כמו הבלעת תחומין בריש פרק מי שהוציאוהו (פרק רביעי במסכת עירובין). ועתה ניחא נמי — מובן היטב — שהזכיר רבי אליעזר לוד, לפי שלוד גורמת לה להיות כארץ ישראל, לפי שהיא בתוך תחום שבת שלה". עיין שם.

לכיוון מזרח. ויש כאלו המכונסות פנימה לתוך תחום הארץ. ובין העיירות נמתחת מסילה אשר משמשת כגבולה המזרחי של הארץ. ולכן, עיירה העומדת מחוץ למסילה, אף על פי שהיא שוכנת לפני סיומה של העיר השייכת לארץ ישראל, נקראת מובלעת בתוך התחום. הגם שבפועל אינה מארץ ישראל. אכן, אם הן מובלעות, אך מרוחקות יותר משיעור הסמיכות, יודה תנא קמא שהמביא משום צריך לומר. (כן דייק ביים של שלמה סימן א).

וזה לשון תוספות הרא"ש: רש"י פירש

ואתא רבי אליעזר למימר, מובלעות נמי. לדעת רבי אליעזר, אף המביא מן המובלעות צריך לומר, אף על פי שבקיאין הם, כדי שלא תחלוק במקומות השונים במדינת הים. כי עלולה להגרם מכך טעות, באשר לחובת האמירה ממקומות אלו.

רבא מתרין לטעמיה, ומסביר הפוך: דכולי עלמא — שדעת כולם בטעם התקנה היא לפי שאין עדים מצויין לקיימו.

תנא קמא סבר: הני — עירות אלו — כיון דסמוכות הן לארץ ישראל, משום כך מישבח שביחי — מצויים עדי קיום המכירים את החתימות במקרה הצורך.

ואתא רבן גמליאל למימר — ובא רבן גמליאל להוסיף ולומר: מובלעות שביחי. סמוכות לא שביחי. (42) דוקא אנשי העירות המובלעות מצויין כאן תדיר אך לא בני העירות הסמוכות.

ואתא רבי אליעזר למימר: מובלעות נמי לא — גם בני המובלעות, אף על פי שמצויין כאן בשכיחות גבוהה, חייבים לומר כדי שלא תחלוק במדינת הים.

וכעת מבררת הגמרא את דברי חכמים השניים במשנה:

תנן — שנינו במשנה — וחכמים אומרים: אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא גט ממדינת הים והמוליך.

מכלל זה אתה למד, שתנא קמא סבר

שהמוליך גט מארץ ישראל לחוץ לארץ, לא צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

והגמרא באה לבאר מחלוקתם:

מאי לאו, בהא קמיפלגי — הלא בכך הם חולקים, דמר סבר — שדעת תנא קמא כרבה, שטעם האמירה הוא לפי שאין בקיאין לשמה, והני — בני ארץ ישראל — שמהם נשלח הגט — גמירי — למדו ויודעים הם את ההלכה של "לשמה". ולפיכך, אין צריך המוליך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ומר סבר — ודעת חכמים השניים כרבה היא, שטעם האמירה: לפי שאין עדים מצויין לקיימו הוא. ולכן הני נמי — גם בני ארץ ישראל השולחים גט לחוץ לארץ — לא שביחי אינם מצויים שם לקיימו במידה והבעל יערער. ולפיכך הצריכו חכמים אף את המוליך לומר.

ושוב דוחה הגמרא: רבה מתרין לטעמיה ורבא מתרין לטעמיה. כל אחד מהאמוראים יבאר את דעת חכמים השניים לפי טעמו הוא.

רבה מתרין לטעמיה, שבאמת כולי עלמא — גם חכמים השניים מסכימים שטעם האמירה הוא לפי שאין בקיאין לשמה. והכא — וכאן — בגזירת מוליך אטו מביא — האם גוזרים על המוליך גט, משום גזירת המביא גט [לומר "בפני נכתב"] — קמיפלגי — הם חולקים. דתנא קמא סבר לא גזרינן — אין גוזרים — מוליך אטו מביא. ורבנן בתראי — חכמים השניים — סברי כן גזרינן מוליך אטו מביא.

42. לכאורה יש להקשות, מה שייך לחלוק, האם בני העירות הסמוכות לארץ ישראל, מצויים כאן